

osmanlı: bir devletin kuruluşu

Osmanlı Devleti'nin Hakimiyet Sahası

28

Ramazan Özey*

Giriş

Selçuklu Devleti'nin ardından ortaya çıkan Anadolu beyliklerinden biri, Bilecik'in Söğüt kasabası ve yakın çevresinde, 1299 tarihinde, Kayı aşiretinin kurmuş olduğu Osmanlı Beyliği'dir. Bu beylik, kısa sürede gelişmiş ve çağının en önemli devleti olmuştur. Büyük medeniyetlerin kuruluşları, gelişmeleri, duraklamaları ve yıkılışları da büyük zaman dilimlerini kapsar. İşte Osmanlı Devleti'nin da hayat çizgisi 600 yıllık bir süreyi içine almakta-

dır. Öyle ki, Cihan Devleti unvanını alan bu devlet, en geniş sınırlarını 400 yıl elinde tuttuğu bilinmektedir. Gerileme dönemi dediğimiz son 200 yıl içinde bile fazla toprak kaybetmemiş, topraklarının büyük bölümünü, yıkılış dönemlerini oluşturan 20. yüzyılın başlarına kadar koruyabilmiştir. Bu özellikleri ile Osmanlı, dünya medeniyetleri arasında ilk sıralarda yerini almaktadır.

Cihan devletinin kurulması ve uzun ömürlü olmasında önemli sırlar yatmaktadır. Her şeyden önce koskoca bir dünya devletinin ortaya çıkmasındaki sırları, devletin kurucusu Osman Gazi'nin kayınpederi olan Şeyh Edebalı'nın damadına vermiş olduğu nasihatinde aramak gerekir. Şeyh Edebalı, Osman Gazi'ye vermiş olduğu nasihatın bir bölümünde şu sözleri söyler;

"Oğul,

Dünya senin gözlerinin gördüğü gibi büyük değildir. Bütün fethedilmemiş gizemler, bilinmeyenler, görülmeyenler ancak senin fazilet ve erdemlerinle gün ışığına çıkacaktır..."

Bu nasihat sözlerinden de anlaşılacağı üzere, koskoca devletin temelleri; dünyayı tanımak ve onu gözünde fazla büyütmeden, gizemlerini, bilinmeyenlerini ve görünmeyenlerini fethetme idealleri ile atılmıştır.

Osmanlı insanı; toprağı, bir ana, bir yar bilmiş ve ona kavuşmak için, kanını ve canını ortaya

(*) Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

koymuştur. Kuruluş yıllarında, Güney Marmara bölgesini kapsayan topraklar, hızlı bir şekilde genişlemiştir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fetihmesinden sonra, gelişme Avrupa'ya doğru olmuş ve Fatih Sultan Mehmed Han ölümü sırasında, Anadolu'yu, Kırım'ı ve Balkanlar'ın büyük bir bölümünü devlet sınırları içine dahil etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın padişah olduğu yıllarda ise, cihan devletinin sınırları, doğuda İran içlerine, güneyde Mısır ve Hicaz bölgesine kadar uzanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin ilk toprak kaybı, Sultan II. Mustafa döneminde, yapılan Avusturya Seferi'nin yenilgisinin ardından imzalanan Karlofça Antlaşması'yla (26 Ocak 1699) olmuştur. Gerileme döneminin başlangıcı olan bu tarihten itibaren 200 yıl içinde, devletin yüzölçümü peyderpey küçülmüş, ancak bu küçülme; çok yavaş gerçekleşmiştir. En fazla toprak kaybı, 1913 yılından sonra olmuştur. Bu yönüyle, cihan devleti olan Osmanlı, azametini ve ihtişamını yıkıldığı yıllara kadar koruduğu görülür.

Osmanlı Devleti toprakları üzerinde kurulmuş olan ülkelerden biri de, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Anadolu yarımadası ve kısmen Trakya toprakları üzerinde, 1923 yılında kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin zengin kültür mirasına konmuştur.

Üç eski kıtanın birbirleriyle kaynaştığı, okyanusların farklı sularının üç dev çiçek gibi içinde açıldığı ve dünya coğrafyasının kalbinin attığı topraklar, öteden beri birbirinden büyük ve güçlü medeniyetlere beşiklik yapmıştır. Sözü edilen bu bölge; Avrupa'nın güneybatısını yani Balkanlar'ı, Afrika'nın kuzeyini yani Arap Afrikası'nı ve Asya'nın güneybatısını yani tüm Ortadoğu'yu içine almaktadır. Bölge üzerinde kurulan en son ve en uzun ömürlü medeniyet ise, Osmanlı Devleti'nin kurmuş olduğu medeniyettir. Bu medeniyetin topraklarının tümüne, Memalik-i Osmaniye, diğer adıyla Osmanlı Ülkeleri denir.

1299 yılında, Bilecik'in Söğüt kasabası civarında, Anadolu Selçuklu beyliklerinden olan Kayı Aşireti'nin kurmuş olduğu beylik, kısa sürede gelişmiş ve çağının en önemli devleti olmuştur. Büyük

medeniyetlerin kuruluşları, gelişmeleri, duraklamaları ve yıkılışları da büyük zaman dilimlerini kapsar. İşte Osmanlı Devleti'nin de hayat çizgisi 600 yıllık bir süreyi içine almaktadır. Öyle ki, Cihan Devleti unvanını alan bu devlet, en geniş sınırlarını 400 yıl elinde tuttuğu bilinmektedir. Gerileme dönemi dediğimiz son 200 yıl içinde bile fazla toprak kaybetmemiş, topraklarının büyük bölümünü, yıkılış dönemlerini oluşturan 20. yüzyılın başlarına kadar koruyabilmiştir. Bu özellikleri ile Osmanlı, dünya medeniyetleri arasında ilk sıralarda yerini almaktadır.

Memalik-i Osmaniye diye adlandırılan bu koskoca devletin üzerinde yer alan ülkelerin sayılarını bile tespit etmekte güçlük çektiğimizi söylersek, sanırsanız Osmanlı'nın büyüklüğünü ve ihtişamını kavramış oluruz. Tarih, daima bu koca devletin şerefli sayfalarıyla ve zaferleriyle doludur. İşte bizler de, bu şanlı tarihimize övünür dururuz. Övünürken, göğsümüzü göklere deydirmeye çalıştığımız bu koca devletin coğrafyasının nerelere kadar uzandığını, etkilediği alanları ve bu coğrafya üzerinde bugün neler olduğunu düşünmek zorundayız.

Evet, 21. yüzyıla adım adım ilerlerken, Balkanlar'da, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da, Kafkasya'da ve tüm İslam Dünyası'nda, kıpırdanmalar görülüyor. Kıpırdanmaların kökeninde, hep Osmanlı ruhu yatıyor. Düşman, hep Osmanlı torunu diye saldırıyor. Osmanlı coğrafyası 21. yüzyıla çok şeylere gebe olduğunu gösteriyor. Bakalım, olaylar nasıl sonuçlanacak? Ancak sonucunun iyi olması için, mutlaka Osmanlı coğrafyasını iyi tahlil etmek gerekiyor. Söz konusu bu koca devletin, yüzölçümünü, doğal şartlarını ve bu doğal şartlar üzerinde oynadığı rolü, insanlarını ve oldukça farklı insanların bir arada uzun yıllar birlik içinde yaşamalarının sırrını, yönetim şeklini, tarımını, sanayiini ve dünya ticaretindeki yerini, iyi bir şekilde araştırmak ve araştırmalardan gelecek için bazı sonuçlar çıkarmak lüzumu vardır. Bunun için de, tarih-coğrafya-gelecek üçlüsünü kaynaştırmak gerekmektedir.

Osmanlı Toprakları

Osmanlı insanı; toprağı, bir ana, bir yâr bilmiş ve ona kavuşmak için, kanını ve canını ortaya

koymuştur. Kuruluş yıllarında, Güney Marmara bölgesini kapsayan topraklar, hızlı bir şekilde genişlemiştir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden sonra, gelişme Avrupa'ya doğru olmuş ve ölümü sırasında Balkanlar'ın büyük bir bölümünü, Anadolu'yu, Kırım'ı devlet sınırları içine dahil etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın padişah olduğu yıllarda ise, devletin sınırları, doğuda İran içlerine, güneyde Mısır ve Hicaz bölgesine kadar uzanmıştır.

Ertuğrul Gazi'nin beyliğini kurduğu yıllarda sahip olduğu topraklar 4800 km² idi. Ertuğrul Gazi'nin ölümü sırasında (1299) beyliğin sahip olduğu topraklar 5.631 km²'ye ulaşmıştır. Osman Gazi, beyliğinin topraklarını yaklaşık üç katına çıkarmış ve ölümü sırasında (1324) Osmanlı Beyliği'nin toprakları 16.000 km² olmuştur. Beyliğin topraklarındaki genişleme kuruluş yıllarında çok hızlı olmuş ve Orhan Gazi döneminde (1326) 95.000 km²'ye, Yıldırım Bayezid döneminde (1402) 430.407 km²'ye, Murad Hüdavendigâr döneminde (1389) 500.000 km²'ye varmıştır. II. Murat Han, Osmanlı Devleti'nin yüzölçümünü (1451), 880.000 km²'ye ulaştırmıştır.

Genişleme sürekli olarak devam etmiş ve Fatih Sultan Mehmed Han döneminde (1481) devletin yüzölçümü 2.214.000 km²'yi aşmıştır. II. Bayezid döneminde (1512) 2.375.000 km²'ye ulaşan devletin yüzölçümü, Yavuz Sultan Selim Han döneminde çok hızlı bir şekilde genişlemiştir. Yavuz Sultan Selim Han 8 yıl süren kısa saltanatı döneminde yüce devletin topraklarını tam üç kat genişletmiş ve devletin toplam yüzölçümü 6.557.000 km²'yi bulmuştur. Kanuni Sultan Süleyman Han 46 yıl süren saltanatı döneminde (1566) devletin yüzölçümünü 14.983.000 km²'ye çıkarmıştır. Genişleme çok hızlı olmasa da bundan sonra da devam etmiş ve II. Selim Han döneminde (1574) 15.162.000, III. Murat döneminde (1595) 19.902.000 km²'yi aşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırlarına ulaştığı 1699 yılında, devletin yüzölçümü, etki alanları ile birlikte 24 milyon km²'yi buluyordu. Çünkü, İslam âleminin halifesi, Osmanlı padişahı olduğu için, devletin etki alanı, hemen hemen tüm İslam dünyasını kapsıyordu. Gerçekten o dönemlerde, üç kıta topraklarında, Osmanlı padişahları adına hutbeler okunuyordu. Bu yönüyle düşünüldüğünde, devletin etki altında kalan topraklar, Afrika kı-

tasının ortalarına, Asya kıtasının en doğu ucuna kadar uzanıyordu.

Osmanlı Devleti'nde ilk olarak toprak kaybı, Sultan II. Mustafa döneminde, yapılan Avusturya Seferi'nin yenilgisinin ardından imzalanan Karlofça Antlaşması'yla (26 Ocak 1699) olmuştur. Gerileme döneminin başlangıcı olan bu tarihten itibaren 200 yıl içinde, devletin yüzölçümü peyderpey küçülmüş, ancak bu küçülme; çok yavaş gerçekleşmiştir. 1913 yılına gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin yüzölçümü; 180.000 km²'si Avrupa-i Osmanliye'de, 1.800.000 km²'si Asya-i Osmanliye'de, 3.000.000 km²'si Afrika-i Osmanliye'de olmak üzere, toplam 4.980.000 km²'yi buluyordu. Görülüyor ki, 4 milyon km²'den fazla bir toprak, 1913 ile 1923 yılları arasında kapsayan sadece 10 yıl içinde kaybedilmiştir. Bu yönüyle, cihan hakimiyetine sahip olan Osmanlı Devleti, azametini ve ihtişamını yitirdiği yıllara kadar koruduğu görülür.

Nüfusu ve Yönetim Şekli

Osmanlı Devleti, hakkında istatistiki bilgiler oldukça çeşitlidir. Her şeyden evvel, yüce devlet kurmak, cihana hükmetmek, o kadar kolay değildir. Asırlar boyu süren savaşlar ezbere yapılmamıştır. Savaş hazırlıklarının başında, devletin ne kadar askeri gücünün olduğunun tespit edilmesi gerekiyordu. Bu yönüyle, Osmanlı Devleti'nin nüfus sayımları, farklı boyutlarda yapılmıştır. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, hazırlanan Tapu Tahrir defterlerinde, çok ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. Ancak, Osmanlı Arşivleri'nin tümü henüz incelenmediği için, yıllara göre kesin bilgiler vermek güçtür. Buna rağmen, ilk dönemlerden bugüne kadar, gerçeğe yakın aydınlatıcı bilgiler vermek mümkündür. Örneğin, İstanbul şehrinin nüfusu, fethedilmeden önce, yaklaşık 40.000 kadardı. Ancak fetihden sonra, bu şehrin nüfusu; devletin başkenti olması hasebiyle devamlı bir şekilde artmıştır. 1477 nüfus sayımında 100.000 insanı barındıran İstanbul'un nüfusu; 1530'lu yıllarda 400.000, 1680'li yıllarda ise 800.000'e ulaştığı bilinir.

Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu hakkında, 1800-1914 yıllarını kapsayan devrede, oldukça ayrıntılı bilgiler vardır. Ancak bu dönemde, devle-

tin sürekli toprak kaybedişi ve kaybedilen topraklardan Anadolu'ya olan göçler nedeniyle, toplam nüfuslarda, farklı artışlar kaydedilmiştir. 1800'lü yıllarda, devletin toplam nüfusu 26 milyonu aşıyordu.

Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona ermesinden sonra, 1831 yılında, devlet genelinde çok ayrıntılı bir genel nüfus sayımı yapılmıştır. Söz konusu bu sayıma göre; 4.839.000'i Rumeli'de, 6.700.000'i Anadolu'da, 3.800.000'i Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da olmak üzere, toplam 15.339.000 nüfus tespit edilmiştir.

Osmanlı istatistiklerine göre, devletin toplam nüfusu; 1884'te 17.134.000, 1893'te 17.381.670, 1897'de 19.050.000, 1910'da 28.652.000, 1913'te ise 29.357.000'e ulaşmıştır. Ancak bu tarihten itibaren, önce Rumeli mıntukasında kaybedilen topraklarla birlikte 5,5 milyon nüfus, sonra işgaller sonucu Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki kopmalar sonucunda 8,5 milyon nüfus, Osmanlı Devleti'nden ayrılmış ve geriye 757.340 km² alanı içeren Anadolu toprakları üzerinde yaşayan 15.254.000 nüfus kalmıştır. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, yeni devletin nüfusu 1927'de 13 milyon olduğu belirlenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin nüfus sayımları, genelde hane sayımlarına dayanmaktadır. Devletin nüfusu ortaya konurken, hane sayıları esas alınarak hesaplamalar yapılır. Bugün yerli ve yabancı tarihçiler, bu hesaplamalarda, aile büyüklüğünü yani bir hanenin toplam nüfusunu 5 olarak kabul etmektedirler. Bu değer son derece hatalıdır. Çünkü, Osmanlı aile sistemi, ataerkil bir yapı göstermektedir. Bir hane içinde, büyükbaba, büyükanne, anne, baba, çocukları, hatta kardeş ve kardeş çocukları bulunmaktadır. Çok geniş ölçekli böyle bir aile, tek bir hane sayılmıştır. Hal böyle olunca, hane büyüklükleri, en az 10'un üzerindedir. O halde, yukarıda verdiğimiz, Osmanlı Devleti'nin toplam nüfus değerleri yanıltıcıdır. Gerçek nüfus, yukarıdaki değerlerin, en az 2 ile çarpımı sonuçlarıdır.

Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi ise, zaman zaman bazı tadilatlar uğramışsa da, genelde eyalet sistemine dayanıyordu. Eyaletler de kendi arasında, alt idari birimlere ayrılıyordu. Yönetimde görülen aksaklıklar, çıkarılan kanunnamelerle anında düzeltiliyordu. Toprak işleme sistemi, sanayi, ti-

caret gibi faaliyetlerin hepsi, devletin belirlediği bir düzen dahilinde yürütülmüştür. Örneğin, tarım sisteminde uygulanan çift bozan vergisi sayesinde, tarım daima canlı tutulmuş ve kırsal kesimden şehirlere yönelik göçler asırlar boyu durdurulmuştur. Çünkü bu verginin esası, elinde bulundurduğu araziye ekip biçmeyi bırakıp, başka bölgeye göçeden çiftçiden alınan külliyetli miktarda alınan vergidir. Bugün buna benzer bir kanun, A.B.D.'de uygulanmaktadır.

İşte bugün yüzölçümü veya nüfusu fazla olan ABD, İngiltere, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin yönetim şekillerinin, Osmanlı yönetim sisteminin benzeri olması, cihan devleti Osmanlı'yı anlatmak için yeterlidir.

Osmanlı Toprakları Üzerindeki Değişmeler ve Bugünün Ülkeleri

1901 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin devlet başkanı seçilen Theodore Roosevelt, başkanlık seçimi öncesinde şunları söyler; "Dünya'da herkesten önce ezmek istediğim iki güç; İspanya ve Osmanlı'dır." Roosevelt bunları söylerken, gelecekte dünya hakimiyetinin şifresini açıklamıştır. Çünkü, ABD'nin süper güç olmasını engelleyen iki güç vardır. Bunlardan İspanya, ABD'nin Orta ve Güney Amerika'yı, yani yeni dünya karaları hakimiyetini, Osmanlı ise, eski dünya karaları (Asya, Afrika, Avrupa) hakimiyetini engellemektedir. Söz konusu bu engellerden Osmanlı, misyonerlik faaliyetleri ile çökertilmeye çalışılmış ve daha 1871'de bunun ilk adımları atılmıştır. Osmanlı ülkelerine gönderilen iki misyonere, 1 Aralık 1833'te verilen talimat aynen şöyledir; "Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğunuzu unutmayın... Bu mukaddes ve vaadedilmiş topraklar silahsız bir haclı seferiyle geri alınacaktır." Ve sonuç, koskoca bir cihan devletinin haritadan silinişi...

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilişinden sonra, Osmanlı hakimiyeti altında kalan topraklarda, çok sayıda kanlı savaşlar olmuş ve bu savaşlar bugün de devam etmektedir. Öte yandan, Osmanlı toprakları üzerinde, ülke sayısı yıl geçtikçe sürekli olarak artmaktadır.

Bugün, Osmanlı Devleti'nin fiilen hükmettiği topraklar üzerinde, toplam 45 ayrı ülke vardır. Bu

ülkelerden 27'si, Asya-i Osmaniye'de (Osmanlı Asyası), 13'ü Avrupa-i Osmaniye'de (Osmanlı Avrupası) ve 5'i Afrika-i Osmaniye'de (Osmanlı Afrikası) yer almaktadır. Bunların toplam yüzölçümleri 11.437.706 km² yi bulmakta ve bu ülkelerin hepsinde bugün için toplam 373.957.000 kişi yaşamaktadır.

Gerek antlaşmalar ve gerekse çeşitli yollarla yardım gönderme gibi ilişkiler sonucunda, Osmanlı Devleti'nin etkisi altında kalan toprakların yüzölçümü 24 milyon km²'yi bulur. Bu toprakların tümü ele alındığında, bugün için bu topraklar üzerinde 60'ı aşkın bağımsız ülke bulunmaktadır. Ayrıca bu gibi ülkelerin kıyı kesimlerinde veya topraklarının bir kısmında kısa süreli de olsa hüküm sürmüştür. Tüm bu ülkelerin, gerek siyasi ve gerekse ekonomik potansiyelleri ele alındığında, geçmişte olduğu gibi, bugün için de dünya platformunda büyük bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin fiili olarak yönetimi altında olan topraklar üzerinde, bugün için bulunan ülkelerin toplam yüzölçümleri 11,4 milyonu km²'yi bulmakta ve bugün için bu ülkelerde 373 milyon insan yaşamaktadır. Bu da dünya geneline oranlarsa, dünya ülkeleri toplam yüzölçümünün %8,5'ini, nüfusunun %6,5'ini teşkil etmektedir. Hali felğin Yavuz Sultan Selim Han ile birlikte Osmanlı Devleti'ne geçmesi ile birlikte ve bazı ülkeler ile yapılan antlaşmalar sonucunda bu toprakların ve nüfusun miktarları hayli yükselir. Bir bakıma Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında kalan topraklarda bulunan bugünün ülkelerinin alanı dünya yüzölçümünün yaklaşık %38'ine, nüfusunun %40'ına tekabül etmektedir. Bu oranlara, Osmanlı Devleti'nin çeşitli tarihlerde yaptığı savaşlar sonucunda elde ettiği zaferler ve antlaşmalar yolu ile etkilediği; İtalya, İngiltere, Norveç, İzlanda, Lihtenştayn, Fransa, Monako, Almanya, İrlanda, Cebelitarık, İspanya, Hollanda, Portekiz, İran, Danimarka gibi ülkelerin yüzölçümleri ve nüfusları da hesaba katılırsa, bugünkü dünya topraklarının ve nüfusunun yarısından fazlasına hükmettiği söylenebilir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin hükmettiği asırlarda, Amerika ve Avustralya gibi yeni dünya kıtalarının henüz Avrupalılar tarafından bilinmemesi ve bu toprakların o dönemlerde çok az nüfus barındırması gözönünde tutulursa, Osmanlı Devleti, döneminin dünya nüfusunun %90'ına yakınına hükmettiği anlaşılmaktadır. Bu değerlerden de anlaşılmaktadır ki, tarih boyunca en uzun ve en ge-

niş topraklara ve insanlara hükmeden tek devlet; Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı'dan önce olduğu gibi, bugünkü hakimiyetlerde bile Osmanlı Türk hakimiyetinin zaman ve mekanına ulaşamamıştır.

Dünya siyasi haritasına bakıldığında; Osmanlı haritası üzerinde, özellikle Balkanlar, Kafkaslar ve Arap yarımadasının petrol bölgelerinde, çok sayıda küçük yüzölçümlü devletlerin yer aldığı dikkati çeker. Osmanlı haritasının pay edilmesinde, bölgenin jeopolitik önemi ve ekonomik potansiyelleri büyük rol oynamış olduğu ve zamanın süper ezici güçlerin menfaatlerinin ön planda tutulduğu apaçık görülür. Ancak, hazırlanan bu harita üzerinde, son bir asırdır, menfaat çatışmaları yüzünden huzur ve barış sağlanamamış, her bir noktada sıcak çatışmalar olagelmıştır. Balkanların tümü, Filistin, Basra Körfezi, Cezayir, Libya, Mısır, Kafkaslar, dünya üzerinde cereyan eden en şiddetli bölgesel savaş bölgelerini oluşturmaktadır. Bugün bu haliyle, tüm bu bölgeler, yeni bir kurtarıcı, yeni bir Osmanlı bekler durumdadır.

Osmanlı Ülkelerinin Geleceği

"Osmanlı, İslam tarihinin çok büyük bir bölümünü teşkil eder. Ama şimdi o nerede?" sorusunu soran İngiliz Müslüman yazar ve araştırmacı Yusuf İslam, Türkiye için şu değerlendirmeyi yapıyor; "Türkiye'nin diğer bir özelliği, coğrafi konumunun arz ettiği stratejik önemidir. Türkiye, iki kıtanın ve iki ayrı dünyanın kavuşma noktasındadır. Bu, ona farklı özelliklerle birlikte, farklı sorumluluklar da yüklemektedir." Buna benzer görüşler, dünya genelinde oldukça yaygındır.

Osmanlı ülkeleri üzerinde, bugün cereyan eden olaylar, gelecekteki bazı oluşumların başlangıcı gibidir. Çünkü bu olaylar, Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra meydana gelen olaylara benzerlik göstermektedir. Burada, coğrafi mekan özelliği, tarihin oluşmasında büyük rol oynamaktadır. Bölgenin tarihsel evrimi gözden geçirildiğinde, bölge toprakları, çok sayıda ve uzun ömürlü medeniyetlere başkılık yapmıştır. Bu özelliğini, gelecekte de mutlaka üstlenecektir. Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilişi ile birlikte, bölge toprakları üzerinde, bir medeniyet kaybedilmiştir. Kaybedilen bir şey, yine kaybedilen yerde aranır ve orada bulunur.

Tablo: 1 Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu topraklarda, bugün için mevcut olan ülkeler, yüzölçümleri ve Nüfusları (1999).

Ülkenin Adı	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu (1993) (Bin Kişi)
OSMANLI AVRUPASI		
Arnavutluk	287.480	3.422
Bosna-Hersek	511.290	4.422
Bulgaristan	110.994	8.466
Hırvatistan	56.538	4.821
Macaristan	93.033	10.296
Makedonya	25.713	2.063
Moldova	33.700	4.362
Romanya	237.500	22.789
Yunanistan	131.957	10.310
Slovenya	20.256	1.997
Karadağ	13.812	616
Sırbistan	88.361	9.487
Kırım	27.000	2.300
OSMANLI ASYASI		
Azerbaycan	86.600	7.398
Bahreyn	695	486
Birleşik Arap Emirlikleri	77.700	1.986
Ermenistan	29.800	3.421
Filistin	6.263	1.766
Irak	435.052	19.435
İsrail	20.700	5.451
Katar	11.427	539
K.K.T.C.	3.355	171
Güney Kıbrıs	5.869	574
Kuveyt	17.819	1.433
Lübnan	10.230	2.909
Gürcistan	69.700	5.493
Suriye	185.180	13.398
Suudi Arabistan	2.240.000	17.419
Türkiye	814.100	59.869
Ürdün	88.946	3.760
Yemen	531.869	12.519
Dağıstan	50.300	2.000
Çeçenistan	15.000	1.200
İnguş	4.300	150
K.Osetya	8.000	650
G.Osetya	3.900	650
Kabartay-Balkar	12.500	780
Karaçay-Çerkez	14.100	427
Abazya	8.600	550
Adıgey	7.600	437
OSMANLI AFRİKASI		
Cezayir	2.381.741	27.029
Fas	458.730	26.494
Libya	1.757.000	4.573
Mısır	997.739	57.109
Tunus	164.150	8.530
TOPLAM	11.437.706	373.957
Dünya Genel Toplamı	133.389.909	5.670.000
Dünya Geneline Oranı(%)	8,5	6,5

Tablo: 2. Osmanlı Devleti'nin etkisi altında kalan devletlerin bugünkü yüzölçümleri ve nüfusları.

Ülkenin Adı	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu (1995yılı) (Bin Kişi)
Beyaz Rusya	207.600	10.437
Brunei	5.765	292
Cibuti	23.200	421
Çad	1.284.000	5.587
Çek Cumhuriyeti	78.864	10.433
Doğu Türkistan	1.646.900	15.300
Endonezya	1.919.317	203.584
Etiyopya	1.133.882	55.979
Eritre	117.400	3.579
Gambia	10.689	989
Gine	245.857	6.549
Hindistan	3.166.414	936.546
Kamerun	475.442	13.521
Kenya	582.646	28.817
Malezya	330.442	19.724
Moritanya	1.030.700	2.263
Mozambik	81.2379	18.115
Nijer	1.287.000	9.280
Nijerya	923.768	101.232
Pakistan	879.811	131.542
Polonya	312.683	38.792
Rusya	17.075.400	149.909
Senegal	196.712	9.007
Singapur	639	2.890
Slovakya	49.035	5.432
Somali	637.000	7.348
Sudan	2.503.890	30.120
Tanzanya	942.799	28.701
Uganda	241.040	19.573
Ukrayna	603.700	51.868
Umman	306.000	2.125
TOPLAM	39.030.974	1.919.955
Genel Dünya Toplamı	133.389.909	5.717.952
Dünya Ülkelerine Oranı (%)	29,2	33,5

33

Tablo: 3. Osmanlı Devleti'nin toplam yüzölçümü, nüfusu ve etkisi altında kalan toprakların dünya genelindeki oranları.

Ülkenin Adı	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu (1995yılı) (Bin Kişi)
Osmanlı Devleti	11.437.706	373.957
Osmanlı Devleti		
Etkisindeki Topraklar	39.030.974	1.919.955
Toplam	50.468.680	2.293.912
Dünya Genel Toplamı	133.389.909	5.717.952
Toplamın Dünya Geneline Oranı	37,8	40,1

Kaynaklar

- TEVFİK, Ali. 1913, *Müfassel Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası*, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul.
- DESCHAMPS, Hubert, 1965, (çev.: J. ve F Orsan), *Sömürgeciliğin Sonu*, Remzi Kitabevi, Yükselen matbaası, İstanbul.
- DOĞAN, D. M., 1981, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik yayınları 4, sözlük dizisi 1, Ankara.
- MANSEL, P., 1996, *Dünyanın Arzuladığı Şehir: Konstantinopolis 1453-1924*, Sabah Yay., Olaylar-İnsanlar Dizisi, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1994, *Merkezi Hakimiyet Teorisi*, *Altınoluk Dergisi*, c. 9, S. 97, s. 8-9, Mart-94, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1998, *Jeopolitik ve Jestratejik Açından Türkiye*, Marifet yay. no: 149, Fikir Kitapları Dizisi 11, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1997, *Dünya Platformunda Türk Dünyası*, Özeğitim yayınları no: 11, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1996, *21. Asrın Ufkunda Türkiye*, Marifet yay. no: 122, Fikir kitapları Dizisi 8, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1996, *İslâm Dünyası*, Erkam Yay. no: 111, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1996, "Osmanlı Döneminden Bugüne Coğrafya", *A.Ü.D.T.C.F., III. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, Ankara.
- PALMER, A., 1995, (çev.: Dişbudak, B. Ç.) *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, Sabah Kitapları, Gençlik Yayınları, İstanbul.
- TOPBAŞ, O. N., 1999, *Abide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı*, Erkam Yayınları 143, İstanbul.
- Ana Britannica Ansiklopedi ve Yıllıkları*, 1990-1994, İstanbul.
- Büyük Larousse Ansiklopedisi*, 1986, İstanbul.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yayınları, 1993, İstanbul.
- Encyclopedia Britannica-1998*, U.K.
- Eyewitness World Atlas, The Essential Encyclopedic Reference Atlas*, London, U.K.
- Gelişim-Hacette, Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, c. 8, 1985, İstanbul.
- Hammond Atlas of the World-1998*, U.K.
- İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İst.
- İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İst.
- Microsoft Encarta 98 World Atlas*, U.K.
- Tarih ve Medeniyet Dergisi*, İhlas Süreli Yayınları, İstanbul.
- Tarichte Türk Devletleri*, c. 1 ve 2, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay. no: 98, Ankara.
- The Atitca Interactive World Atlas-1998*, U.K.
- The World Almanac And Book of Facts 1996*, An Imprint of Funk & Wagnalls Corporation One International Boulevard, Suite 444, Mahwah, New Jersey, U.S.A.
- Türk Dünyası El Kitabı*, (Birinci Cilt), Coğrafya-Tarih, 1992, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. no: 121, S. A-23, Ankara.
- Türkçe Sözlük I ve II*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu yay. 549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yay.